

ดอกไม้โบราณยุคดีไทย ๘

โดย บั๊กกลอน ๕๗ ๒๗

๒๘ ตะโก

"ชงโคตะโกตะขบหว่า ต้นตุ้มกาทาฝากลง
ชอบกลต้นมหาหงส์ มะเดื่อตกลูกนมแมว"

วรรณคดี : กาพย์ห่อโคลง "นिरาศรารทองแดง"

พระนิพนธ์ : เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร ไชยเชษฐาสุริยวงศ์(เจ้าฟ้ากุ้ง)

"ชงโคตะโกตะขบหว่า
ชอบกลต้นมหาหงส์

ต้นตุ้มกากาฝากลง
มะเดื่อตกลูกนมแมว"

ไม้ในวรรณคดี Ebony คือตะโก
Family Ebonaceae มีถิ่นเกิด

Diospyros rhodocalyx .Kurz
หนทานเลิศ จากพม่า มาอินโดจีน

ชื่อท้องถิ่น ตะโกนา พระยาช่างดำ
อีกนมวัว ต้นตองโก เขมรถิ่น

พญาช่างดำ โโก,ตะโก,มะโก มีลิ้น
ผลดำกิน ลิ้นแซ่บสม ส้มตำไทย

ไม้ป่าแล้ง เบญจพรรณ หนทานดี
ผู้อาศัย ได้สุขชี มีแรงใจ

ปลูกเป็นศรี ที่บ้าน ด้านทิศใต้
หนทานไซร์ พลังกาย คล้ายตะโก

ตะโกนา ปรุงเข้ายา อายุวัฒน์
รักษามะเร็ง เถ่งลำไส้ ไข้ผอมโซ

บำรุงธาตุ บำรุงกาย ได้แกร่งโช
ใช้ตะโก ย้อมสีผ้า ด้อยกว่ามะพลับ

"ต่อหน้ามะพลับ ลับหลังตะโก " คำโบราณ
คนจะดี ต้องดีใน ใจน้อมรับ

ที่กล่าวขาน การปลอมปน คนลับลับ
เรื่องผลุบผลับ อย่างนับเลย เขยสุดใจ

สถิตย์พันธ์ ธรรมสถิตย์

ตะโกนา เป็นพันธุ์ไม้ จากพม่า
ใช้จากใบ เรื่อยลงได้ ถึงรากแก้ว

ข้ามฝั่งมา เป็นไม้ไทย ได้นานแล้ว
ให้คลาดแคล้ว จากโรคร้าย หายเสียที

พบตามทุ่ง ตามนา เอามาตัด
อยู่ตามบ้าน คนผู้ลาก เงินมากมี

แล้วมาจัด แต่งสนาม งามวิถึ
พวกเศรษฐี มักนิยม ไว้ชมกัน

ดอกสีกลีบ สีเหลือง เรืองลออ
รักษาแผล ใช้มากมี ฝึฝืนคัน

ต้น รากก็ เอามาใช้ ได้ทั้งนั้น
รักษาฟัน ก็หาย สบายอุรา

ใช้ย้อมผ้า ก็ได้ แต่ไม่ทน   เท่ามะพลับ จนคน เปรียบเปรยหนา
 ต่อหน้ามะพลับ ลับหลังตะโก โอ้ชีวา   ตะโกนา อ้ายย้อมผ้า ก็แล้วกัน

ตะโกตัด ไร่ประดับ สนามสวย   บ้านคนรวย วัดอาราม งามเฉิดฉิน
 ประดับไว้ ในวัง กิ่งามครัน   เจ้าช่างสรรค์ คุณค่าโช ตะโกนา

ศกุนตลา ณ หนองคาย

คราฝนพรา ดำตัน ตะโกนา   ยืนกรำกล้า ทำแดด แม้มลมหนาว
 ใบเขียวเข้ม ดอกเต็มกิ่ง รูปเหยือกพราว   แดงผลวาว คราวได้ลิ้ม อิ่มเอมพลัน

ตะโกตัด จรัสเด่น ในทุกที่   เป็นมณี ทอประกาย ในสวนขวัญ
 กิ่งก้านโค้งงอ ลอตัน ล้นใบมัน   แต่ปางบรรพ์ พรรณไม้ ไทยนิยม

ให้ร่มเงา ในไร่นา มานานนับ   ทั้งพร้อมสรรพ คุณค่า นำเรีงรมย์
 ใช้ย้อมแห ทำเครื่องเรือน ได้เหมาะสม   แลอุดม คุณค่า สมุนไพร

กุศล คำเพราะ

ตะโก ตะโก้ ตะโก พุทไร้อภัย   ที่ฉนั้นเคย รู้จักนั้น มันขนม
 ส่วนตะโก พุทไร้อภัย เคยชื่นชม   จะเป็นลม ขมขึ้นคอ ท้อไม่เบา

ยากเป็นบ้า ตะโกนา อาโกเคียด
ฮึดขึ้นสู้ ให้อู้นั้น มั่นใจเรา

นอนจุกเสียด ขี้เกียจคิด จิตซึ่มเศร้า
เอาวะเอา เท่าที่ได้ ใจสั่งมา

โกวิท ธีรวิโรจน์

ตะโกนา ครานีกย้อน ตอนเด็กนั้น
ยืนต้นเด่น เห็นชัดไซรั ตามไร่เนา

เห็นมีกัน นั้นมากมาย ในแหล่งหล้า
ผลนั้นหนา หากินได้ สบายจริง

เลิกเรียนแล้ว แจวเพลิน เดินกลับบ้าน
เร็วรีบรี ดิจริงหนอ ขอแอบอิง

แสนสำราญ บานจิต ชิดชมยิง
ยืนหลังพิง ตะโกนี้ สุขีจ้ง

ตาน้ำสาย ไหว่อง มองตามพื้น
ได้ลิ้มรส ผลไม้สวรรค์ อันเด่นดัง

ใจนั้นชื่น ชื่นชม สุขสมดัง
น้ำลายหลั่ง ยามได้ลิ้ม ชิม(ผล)ตะโก

กลับถึงบ้าน สุขนั้น ผันเปลี่ยนหนา
เลื้อเปื้อนเปรอะ เลอะต่าง ยางตะโก

ถูกแม่ตำ เอ็ดเอานี้ อพิไร
ร้องไห้โฮ โถแม่นี้ ตำตีเรา

จากวันนั้น ถึงวันนี้ ไม่มีแล้ว
ตะโกนา เปลี่ยนไปนี้ ดีไม่เบา

เดินดูแถว แนวไร่เนา หามิเล่า
ตะโกเจ้า เข้าอยู่เมือง เพื่องฟูจริง

อยู่ในเมือง เพื่องจริงนะ ตะโกนั้น
ตะโกนา คราอยู่เมือง รุ่งเรืองจริง

คนรังสรรค์ รูปพรรณ นั้นสวยยิ่ง
คนนั้นยิ่ง ต้องการหนา มาครอบครอง

น้องชายฉั่น นั้นชื่นชอบ ตะโกตัด
ว่างคราใด ใส่ใจนั้น หมั่นยืนมอง

คอยเฝ้าตัด ตัดกิ่งหนา ตามองจ้อง
ตานั้นจ้อง มองตะโก โชคคล้องใจ

เฝ้าดูแล แหนหวง ห่วงใยหนา
จิตผูกพัน สัมพันธ์นี้ ไม่มีคลาย

ดูแลมา ดุจดั่งมิตร แนบชิดใกล้
ไม่ยอมขาย แม้ได้หนา ราคาดี

เป็นไปได้ ไยคนเรา ฉោโฉดชั่ว
ขโมยนั้น มันของง่าย ไยอัปรีย

มันไม่กลัว เรื่องบาปบุญ คุณโทษนี้
เรื่องชั่วดี มีไหมเล่า เจ้าคนพาล

ยามราตรี มีดมืดหนา มันมาชน
ลึบปีปลาย มลายสิ้น สูญสิ้นพลัน

เจอสองหน ขนเหียนเต้ จบเท่านั้น
ตะโกนั่น มันชนไป เอาให้พอ

น้องชายเจ็บ ฉันทเจ็บด้วย ช่วยไม่ได้
ส่วนคนพาล ฉันทนั่น มันใจพอ

ยังไม่ตาย หาใหม่นั้น ยังทันหนอ
ทำใจหนอ ขอรวดน้ำ กว่าชั้นที่

พอวิวาย ก้อคิดได้ ไปล้อมคอก
(กล้อง)วงจรปิด ติดแล้วหนอ ไม่รอรี

เพิ่งคิดออก บอกแล้วเชิง เร่งเร็วรี
มาอีกที มีเรื่องแน่ แยกแล้วขโมย

โกวิท ธีรวิโรจน์

ตะโกนานี้หนาไม่เคยเห็น
ตามทุ่งนาแสงแดดจ้าตลอดจน

ถูกจัดเป็นไม้ยืนต้นทนแดดฝน
ยังอดทนเจริญดีที่ป่าเบญจพรรณ(แล้ง)

ใบเดี่ยวเรียงสลับกลับไปมา
ขอบใบเรียบปลายใบมนมีติ่งสั้น

ที่เหนียวหนาทรงรูปที่วงรีนั้น
เขียวเป็นมันใบตะโกนาน่าสนจ้ง

ตะโกนามีดอกออกเป็นช่อ
รูปเหยือกน้ำปลายแยกแฉกหน้าซัง

สีกลีบต่อเชื่อมติดกันเป็นทรงตั้ง
อีกดอกยังสีเหลืองนวลชวนให้ชม

สรรพคุณตะโกนานั้นน่าสน
พริกไทยแห้งอีกเมล็ดช่อก็นิยม

แก่นเปลือกต้นปนบอระเพ็ดที่เข็ดขม
ผสมต้มน้ำได้เป็นยาอายุยืนนาน

ไม่เท่านี้หรือกษัตริย์ตะโกนา
ทั้งแก้ไข้ร้อนในให้รำคาญ

ยังคุณค่าทำยาได้หลายขนาน
รสฝาดหวานอีกมากมายตะโกนา

จตุพร สุวรรณปากแพรก

เที่ยวเสาะหาตะโกนาในหน้าแล้ง
ขี่รถเครื่องตระเวนไปตามผู้รู้

แผ่นดินแห้งแต่กระแงเจ้าหนสูลู่
เฝ้าซุกอยู่เป็นวันกว่าจะได้มา

ตัดบางกิ่งวิ่งกระเตงหอบกลับบ้าน
เข้าบ้ายเย็นเวียนแต่งตัดก้านใบนา

อนุบาลฟื้นตัวนะตะโกจำ
สุขอุราคราตะโกโอ้อ่างาม

ดวงพร เดชกุลทอง

ไม้ตะโก ไม้ยี่ตัน ที่คนเห็น
แต่กร่องลึก สะเก็ดโต ตะโกนา

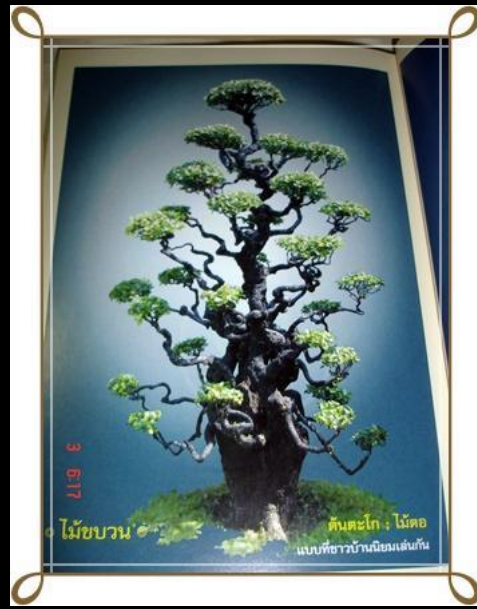
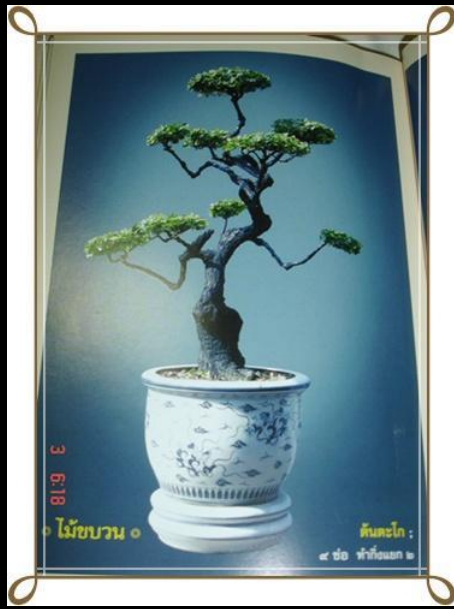
ยี่นสูงเด่น เปลือกสีคล้ำ ดำหนักหนา
กระจายพันธุ์ จากพม่า มาบ้านเรา

ตะโกดำ สาวคมขำ จำได้แม่น
นึกถึงนาง สาวหน้าใส ในวัยเยาว์

ร่างอ่อนแอ้น แต่แข็งแรง แกร่งกว่าเขา
ช่วยคลายเหงา เธอพูดได้ ไม่หยุดเลย

ใบตะโก มีชื่อเสียง เรียงสลับ
ดอกเป็นช่อ กลีบดอกยาว เร้าอุรา

รูปไข่กลับ แผ่นใบเขียว เหนียวและหนา
ผลออกมา รูปกลมดี สีสน้ำตาล

เที่ยวท่องทุ่ง มุ่งเจาะเธอ เกลววัยเด็ก
คลุมหน้ามิด ติดตามเธอ อยู่ตั้งนาน

รูปร่างเล็ก สำเนียงดี ที่กล่าวขาน
พอเดินผ่าน ให้นึกขำ ดำเป็นตอตะโก

ศรีวัฒน์ สุวรรณ

นาต้นใหญ่ที่ชายรั้ว
ผู้ใหญ่หลอกเรื่องเก่าเล่าตำนาน
สาวสวยปานเทพิตามาปรากฏ
ทุกวันเพ็ญอรคนรักมาพักพิง

ตอนเด็กเด็กเคยกลัวเมื่อวิ่งผ่าน
ไม่อาจหาญค้านได้ใช่เรื่องจริง
ร่างงามงดหน้าตาเกินกว่าหญิง
พอสองยามจะยิ่งยินเสียงครวญ

เมื่อเติบโตคิดได้อยู่พอรู้ว่า
นกทำรังไข่พริ้นพริงเสียงอึงอวล

กึ่งเสียดสีตะโกนาใช่กำสรวล
เป็นเรื่องชวนแสนขำด้วยซ้ำไป

ตะโกนาต้นใหญ่ไม่มีแล้ว
มีร่องรอยไม้เก่าถูกเผาไฟ

เหลือแต่แววเรื่องหลังยังเห็นได้
ทิ้งคราบไหม้สมคำ..ดำเป็นตอตะโก

ชูลีรัตน์ สวัสดิ์

ต้นตะโกสูงใหญ่ในนาข้าว เป็นร่มเงาบังแดดที่แผดเผา
พักกินข้าวหลบร้อนผ่อนบรรเทา วัควายเข้าพักพึงอิงคั่นนา
ยามหน้าฝนชุ่มฉ่ำน้ำเต็มทุ่ง เม็ดแตกฟุ้งตุ้งงามเที่ยวตามหา
ขุดเอาต้นเลี้ยงเล่นเป็นบุญตา ตัดไปมากกว่าจะได้ให้แสนนาน

ตะโกตัดแสนงามยามต้นสวย ชายได้ด้วยมูลค้ำมหาศาล
ประดับบ้านบารมีมีมานาน แต่ก่อนกาลนิยมปลูกถูกใจนา

ดอกตะโกสวยเด่นออกเป็นช่อ เหลืองลอรอนวลงามยามมองหา
กลีบดอกงามยิ่งเหลือเหนือพรรณนา อยากรจะคว่ำมาแอบแนบใจเรา

คุณประโยชน์นั้นใช้ได้หลายอย่าง ลำต้นวางสร้างบ้านเป็นคานเสา
เปลือกใช้เป็นสมุนไพรได้ไม่เบา ผลเก็บเอามาเลี้ยงควายตามชานา

สรรพคุณมากมายใช้ทุกส่วน หลายหลากล้วนประโยชน์ได้ไม่กังขา
ต้นรากใบผลเปลือกเลือกเอามา เป็นพืชที่สูงค่าน่าแปลกใจ

อัญชลี ณ เชียงใหม่

อันวันนี้มีตะโกมโนไม่ออก หน้าตากลอกหลอกอะไรได้มั่งหว่า
สุดท้ายต้องอาศัยข้อมูลมา แต่งภาษาออกมาได้ก็ใกล้ตาย
เป็นเด็กเทพไม่ดื้ออย่างนี้นา เรื่องไม้ป่าไม้อะไรไม่สมหมาย
เพราะไม่เคยได้เห็นทั้งต้นปลาย แสนเสียดายร้ายไม่ออกต้องกรอกตา

สิ่งทีเห็นเป็นไม้พวกพื้นพื้น เลยไม่ลีนเมื่อเห็นตะโกหนา
รู้แต่ตะโกตัดที่จัดมา แต่ทว่าไม่เคยรู้ดูไม่เป็น

ไม้ที่เห็นเป็นพวกมะม่วงกล้วย
พวกขนุนน้อยหน่าน่าจะเป็น
มะขามเทศต้นตะขบมะละกอ
เอามาปลูกมาแต่งกลอนเสภา

ชมพู่ด้วยช่วยให้รู้ดูแล้วเห็น
แต่ที่เน้นเห็นได้ใช่พุทรา
อย่างนี้พอได้รู้สู้สรรหา
ก็คงhamnโนให้ได้ง่ายจัง

อานนท์ สรวิสูตร

ตะโกนาพญาช่างดำหรือตองโก
หรือล้อมตามธรรมชาติจะดียิ่ง

สามารถเติบโตดีจากตองกิ่ง
แต่เรื่องจริงจากเมล็ดไม่นิยม

ใบเป็นแบบใบเดี่ยวเรียงสลับ
เป็ยกปุนกลายเป็นคล้ายรูปป้อมปลายมน

รูปไข่กลับหรือรูปเหลี่ยมแบบขนม
รอยสับสนหยักเว้าเข้าน้อยดี

ดอกตะโกแยกเพศอยู่ต่างต้น
ตัวเมียเห็นรังไข่เทียมขนแน่นมี

เกสรผู้มีขนแข็งแซมสุลี
ขนอย่างงี้ดูไปคล้ายไหมคลุม

ผลมีรูปทรงกลมผิวผลเรียบ

ปลายผลเนียบและโคนผลโดนมักบวม

ผลเมื่อสุกสีแดงหรือส้มรม

เมล็ดมีเนื้อหุ้มสีขาวรูปไข่รี

สรรพคุณเป็นยาอายุวัฒนะ
เมล็ดช่อพริกไทยแห้งได้อย่างดี

นอกจากนี้มีสรรพคุณอีกหลายหลาก
ถอนพิษไข้แก้ฝีบวมเห็บชากิน

ตะโกเป็นพันธุ์ไม้นิยมปลูก
ทนทานกับอากาศแล้งนั้นได้ดี

อานนท์ สรวิสูตร

ผสมเกาบระเพ็ดทิ้งถ่อนี้
แล้วเอายาเหล่านี้มาต้มกิน

แก้ไม่ยากแก้ตุ่มคันเหมือนเม็ดหิน
บำรุงน้ำนมยุพินให้มากมี

นำมาตัดไม้ถูกมีราศี
บ้านใครมีปลูกไว้ได้มงคล

ต่อหน้ามะพลับลับหลังตะโก
เหยียดตะโกว่าไม้ไร้ราคา

ตะโกเป็นไม้ไทยมากใช้สอย
มะพลับรูปสวยยังด้อยน้อยกว่านี้

ลงไม้ตัดจากตะโกดูโอ้อ่า
บ้านเรือนสวยงามสง่าคุณค่ามี

สุวิทย์ เทียรทอง

พูดโก้โก้ถ่อมมะพลับนับสูงค่า
เรื่องดั่งว่ามันโบราณนานดีดัก

ยากเรียงร้อยคุณความดีที่ประจักษ์
เปลี่ยนใจรักตะโกกันทุกวันนี้

มีราคาหากได้เสริมเพิ่มศักดิ์ศรี
ตะโกดีทั้งมะพลับลับลาเลย

